

Republica Moldova
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

HOTĂRÂRE
PRIVIND EXCEȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE

**a unor prevederi referitoare la executarea
creanțelor împotriva statului**

(Sesizarea nr. 80g/2016)

CHIȘINĂU

17 noiembrie 2016

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională, statuând în componența:
DI Alexandru TĂNASE, *președinte*,
DI Aurel BĂIEȘU,
DI Igor DOLEA,
DI Tudor PANȚÎRU,
DI Victor POPA,
DI Veaceslav ZAPOROJAN, *judcători*,
cu participarea dnei Sorina Munteanu, *grefier*,

Având în vedere sesizarea depusă la 7 iulie 2016
și înregistrată la aceeași dată,
Examinând sesizarea menționată în ședință publică,
Având în vedere actele și lucrările dosarului,
Deliberând în camera de consiliu,
Pronunță următoarea hotărâre:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află excepția de neconstituționalitate a articolului 6 alin. (1) din Legea nr. 87 din 21 aprilie 2011 privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești și a articolului 36¹ alin. (3) și alin. (4) din Legea nr. 847-XIII din 24 mai 1996 privind sistemul bugetar și procesul bugetar, ridicată de către avocatul Nicolae Daniliuc în dosarul nr. 2-2534/16, pendinte la Judecătoria Buiucani, mun. Chișinău.

2. Sesizarea a fost depusă la Curtea Constituțională la 7 iulie 2016 de către judecătorul Dorin Dulghieru din cadrul Judecătoriei Buiucani, mun. Chișinău, în temeiul articolului 135 alin. (1) lit. a) și g) din Constituție, astfel cum a fost interpretat prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 9 februarie 2016, precum și al Regulamentului privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională.

3. Autorul excepției de neconstituționalitate a pretins, în esență, că prevederile articolului 6 din Legea nr. 87/2011 și cele ale articolului 36¹ alin. (3) din Legea nr. 847/1996 sunt contrare articolului 120 din Constituție, care consacră obligativitatea hotărârilor judecătorești definitive.

4. Prin decizia Curții Constituționale din 8 iulie 2016 sesizarea a fost declarată admisibilă, fără a prejudeca fondul cauzei.

5. În procesul examinării sesizării, Curtea Constituțională a solicitat opinia Parlamentului, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului și a Curții Supreme de Justiție.

6. La ședința plenară publică a Curții, excepția de neconstituționalitate a fost susținută de avocatul Nicolae Daniliuc. Guvernul a fost reprezentat de către dl Eduard Serbenco, viceministru al Justiției. Parlamentul a fost reprezentat de către dl Valeriu Kuciuk, consultant principal în cadrul Direcției generale juridice a Secretariatului Parlamentului.

CIRCUMSTANȚELE LITIGIULUI PRINCIPAL

7. La 4 martie 2008, Olga Caigorodțev a inițiat o acțiune civilă împotriva statului cu privire la restituirea averii și a valorii averii confiscate și naționalizate în urma represiunilor politice din anul 1949, repararea prejudiciului moral și compensarea cheltuielilor suportate. Această cauză a fost examinată de două ori în fond de către Judecătoria Buiucani (mun. Chișinău), de două ori de către Judecătoria Strășeni, de patru ori de către Curtea de Apel Chișinău și o dată de către Curtea Supremă de Justiție, care a restituit, la 22 ianuarie 2014, cauza pentru rejudecare la Curtea de Apel Chișinău.

8. La 18 septembrie 2014, Olga Caigorodțev a acționat în judecată Ministerul Justiției în vederea constatării încălcării dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei civile și încasării prejudiciului, în conformitate cu mecanismul prevăzut de Legea nr. 87/2011.

9. La 29 ianuarie 2015, Judecătoria Buiucani (mun. Chișinău) a admis parțial cererea reclamantei și a constatat încălcarea dreptului acesteia la judecarea în termen rezonabil a cauzei sale și a dispus încasarea de la bugetul de stat în beneficiul reclamantei, prin intermediul Ministerului Justiției, a sumei de 25000 lei cu titlu de prejudiciu moral.

10. Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 17 septembrie 2015, hotărârea din 29 ianuarie 2015 a fost menținută în partea ce ține de mărimea compensației pentru prejudiciul moral acordate reclamantei.

11. La 18 septembrie 2015 reclamanta a contestat cu recurs decizia Curții de Apel Chișinău din 17 septembrie 2015. La aceeași dată, avocatul reclamantei a depus la Ministerul Justiției cererea privind executarea imediată a hotărârii din 29 ianuarie 2015.

12. Prin scrisoarea din 22 septembrie 2015, Ministerul Justiției a refuzat să dea curs cererii de executare a hotărârii din 29 ianuarie 2015, deoarece aceasta nu îndeplinea condiția irevocabilității, prevăzută de articolul 6 alin.(1) din Legea nr.87/2011.

13. La 4 decembrie 2015 Ministerul Justiției a declarat, de asemenea, recurs împotriva deciziei instanței de apel.

14. La 10 februarie 2016, Curtea Supremă de Justiție a admis parțial recursul reclamantei, a casat decizia Curții de Apel Chișinău din 17 septembrie 2015 și a menținut hotărârea judecătorești Buiucani (mun. Chișinău) din 29 ianuarie 2015.

15. În data de 12 martie 2016 Ministerul Justiției a expediat hotărârea din 29 ianuarie 2015 pentru executare Ministerului Finanțelor. Această hotărâre a rămas neexecutată până la această dată.

16. La 5 aprilie 2016 reclamanta s-a adresat cu o nouă acțiune în judecată împotriva Ministerului Justiției în vederea constatării încălcării dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești din 29 ianuarie 2015 și încasarea din contul bugetului de stat a compensației pentru prejudiciul moral în mărime de 35000 lei și a sumei de 6 000 lei cu titlu de cheltuieli de judecată.

17. În cadrul ședinței de judecată din 1 iulie 2016, avocatul reclamantei a ridicat excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 6 din Legea nr.87/2011 și cele ale art. 36/1 alin. (3) din Legea nr. 847/1996 și a solicitat sesizarea Curții Constituționale. În aceeași dată, instanța de judecată a dispus transmiterea sesizării în adresa Curții Constituționale pentru soluționare.

LEGISLAȚIA PERTINENTĂ

18. Prevederile relevante ale Constituției (republicată în M.O., 2016, nr.78, art. 140) sunt următoarele:

Articolul 7 Constituția, Lege Supremă

„Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.”

Articolul 20 Accesul liber la justiție

„(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. [...]”

Articolul 120 Caracterul obligatoriu al sentințelor și al altor hotărâri judecătorești definitive

„Este obligatorie respectarea sentințelor și a altor hotărâri definitive ale instanțelor judecătorești, precum și colaborarea solicitată de acestea în timpul procesului, al executării sentințelor și a altor hotărâri judecătorești definitive.”

19. Prevederile relevante ale Codului de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225-XV din 30 mai 2003 (republicat în M.O., 2013, nr. 130-134, art. 415) sunt următoarele:

Articolul 16 Caracterul obligatoriu al actelor judecătorești

„(1) Hotărârile, încheierile, ordonanțele și deciziile judecătorești definitive, precum și dispozițiile, cererile, delegațiile, citațiile, alte adresări legale ale instanței judecătorești, sunt obligatorii pentru toate autoritățile publice, asociațiile obștești, persoanele oficiale, organizațiile și persoanele fizice și se execută cu strictețe pe întreg teritoriul Republicii Moldova. [...]”

Articolul 254 Hotărârile judecătorești definitive și irevocabile

„(1) Rămân definitive hotărârile judecătorești emise în primă instanță, supuse apelului, după examinarea pricinii în apel.

(2) Rămân irevocabile hotărârile judecătorești:

a) emise în primă instanță, după expirarea termenului de apel, dacă participanții interesați nu au exercitat calea de atac corespunzătoare;

b) emise de instanța de apel, după expirarea termenului de recurs, dacă participanții interesați nu au exercitat calea de atac corespunzătoare;

c) emise de instanța de recurs, după examinarea recursului.

(3) După ce hotărârea rămâne irevocabilă, părțile și ceilalți participanți la proces, precum și succesorii lor în drepturi, nu pot înainta o nouă cerere de chemare în judecată cu aceleași pretenții și în același temei, nici să conteste în alt proces faptele și raporturile juridice stabilite în hotărârea judecătorească irevocabilă. [...]"

Articolul 255 Executarea hotărârii

„Hotărârea judecătorească se execută, în modul stabilit de lege, după ce rămâne definitivă, cu excepția cazurilor de executare imediată după pronunțare.”

Articolul 435 Efectul suspensiv al recursului

„(1) Recursul suspendă executarea hotărârii în cazul strămutării de hotare, distrugerii de plantații și semănături, demolării de construcții sau de orice bun imobil, în alte cazuri prevăzute de lege.

(2) La cererea recurentului, instanța investită cu judecarea recursului dispune suspendarea executării hotărârii atacate cu recurs dacă recurentul a depus cauțiune.

(3) Cauțiunea se depune în pricinile patrimoniale în care hotărârile nu au fost executate, în cuantumul stabilit la art. 81 din Codul de executare.

(4) Cauțiunea se depune pe contul executorului judecătoresc în conformitate cu prevederile art. 80 din Codul de executare. Confirmarea eliberată de executorul judecătoresc recurentului urmează să fie anexată la cererea de suspendare a executării hotărârii atacate cu recurs.

(5) În cazul în care recursul este admis cu adoptarea unei noi hotărâri prin care acțiunea este respinsă, suma depusă se restituie în temeiul acestei hotărâri.

(6) În cazul în care recursul este admis cu casarea hotărârii și remiterea pricinii la rejudecare, cauțiunea rămâne, până la adoptarea unei noi hotărâri irevocabile, la contul în care este depus.

(7) Dacă instanța de recurs menține hotărârile atacate, suma respectivă se utilizează în contul executării hotărârii, în modul prevăzut de lege.

(8) În pricinile nepatrimoniale, executarea hotărârii se suspendă la cererea motivată a recurentului.”

20. Prevederile relevante ale Legii nr. 87 din 21 aprilie 2011 privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești (M.O., 2011, nr. 107-109, art.282) sunt următoarele:

Articolul 6 Executarea hotărârii judecătorești

„(1) Hotărârea judecătorească privind constatarea încălcării dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE 6
A UNOR PREVEDERI REFERITOARE LA EXECUTAREA
CREANȚELOR ÎMPOTRIVA STATULUI

judecătorești și repararea prejudiciului cauzat prin această încălcare se execută după ce devine irevocabilă, în modul stabilit de legislația în vigoare.

(2) Instanța de judecată prezintă din oficiu titlul executoriu, emis în baza hotărârii judecătorești irevocabile, spre executare Ministerului Justiției și informează părțile despre acest fapt. La solicitarea Ministerului Justiției, creditorul prezintă, în termen de 5 zile, datele bancare necesare pentru executarea titlului executoriu. Titlul executoriu, eliberat în baza hotărârii irevocabile, poate fi prezentat spre executare Ministerului Justiției și de către creditor, cu anexarea datelor bancare necesare, în vederea efectuării transferului.

(3) În decurs de 10 zile din data prezentării titlului executoriu, eliberat în baza hotărârii judecătorești irevocabile, Ministerul Justiției remite Ministerului Finanțelor titlul executoriu, împreună cu hotărârile judecătorești emise pe cauza respectivă, și datele bancare ale creditorului.

(4) Titlul executoriu se va executa de către Ministerul Finanțelor, în conformitate cu procedura și termenele stabilite prin Legea nr. 847-XIII din 24 mai 1996 privind sistemul bugetar și procesul bugetar.”

21. Prevederile relevante ale Legii finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr.181 din 25 iulie 2014 (M.O., 2014, nr. 223-230, art. 519) sunt următoarele:

Articolul 67
Plățile bugetare

„(1) În procesul executării bugetelor, autoritățile/instituțiile bugetare efectuează plăți în limitele alocațiilor bugetare aprobate și în conformitate cu prognozele de lichidități ale bugetelor.

(2) Finanțarea cheltuielilor se efectuează pe măsura încasării mijloacelor bănești la conturile bugetului, cu respectarea următoarelor priorități:

a) onorarea angajamentelor de deservire a datoriei de stat/datoriei unităților administrativ-teritoriale; [...].”

Articolul 68
Plățile în baza documentelor executorii

„(1) Documentele executorii privind dezafectarea incontestabilă a mijloacelor bănești din contul bugetelor componente ale bugetului public național, precum și din contul autorităților/instituțiilor bugetare, se prezintă obligatoriu de către creditor direct administratorilor de bugete și/sau, după caz, autorităților/instituțiilor bugetare respective **doar după rămânerea irevocabilă a hotărârii judecătorești.**

(2) În cazul neexecutării documentului executoriu emis în baza unei hotărâri judecătorești irevocabile **în termen de 6 luni** de la data prezentării acestuia, creditorul poate solicita executorului judecătoresc inițierea executării silită, conform procedurii stabilite de Codul de executare.

(3) Plățile pentru executarea silită a sumelor adjudecate conform documentelor executorii se efectuează în limita bugetului aprobat al autorității/ instituției bugetare.

(4) Suma plăților pentru executare silită nu poate depăși 20 la sută din bugetul aprobat al autorității/instituției bugetare pe anul respectiv. [...].”

22. Prevederile relevante ale Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (încheiată la Roma la 4

noiembrie 1950 și ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298-XIII din 24 iulie 1997) sunt următoarele:

Articolul 6

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil [...]”

ÎN DREPT

23. Din conținutul sesizării, Curtea observă că aceasta vizează, în esență, executarea hotărârilor judecătorești pronunțate împotriva statului.

24. Astfel, sesizarea se referă la principii cu valoare constituțională interconexe, și anume caracterul obligatoriu al hotărârilor judecătorești definitive, dreptul la un proces echitabil și, implicit, la satisfacție efectivă împotriva încălcării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei.

A. ADMISIBILITATEA

25. Prin decizia sa din 8 iulie 2016, Curtea a verificat întrunirea următoarelor condiții de admisibilitate:

(1) Obiectul excepției intră în categoria actelor cuprinse la articolul 135 alin. (1) lit. a) din Constituție

26. În conformitate cu articolul 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, controlul constituționalității legilor, în speță a Legii nr. 87/2011 și a Legii nr. 847/1996, ține de competența Curții Constituționale.

(2) Excepția este ridicată de către una din părți sau reprezentantul acesteia, sau indică faptul că este ridicată de către instanța de judecată din oficiu

27. Fiind ridicată, în numele părții în proces, de către avocatul Nicolae Daniliuc, în dosarul nr. 2-2534/16, pendinte la judecătoria Buiucani (mun. Chișinău), sesizarea privind excepția de neconstituționalitate este formulată de subiectul abilitat cu acest drept, în temeiul art. 135 alin. (1) lit. a) și g) din Constituție, astfel cum a fost stabilit prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 9 februarie 2016, precum și al Regulamentului privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională.

(3) Prevederile contestate urmează a fi aplicate la soluționarea cauzei

28. Curtea observă că obiect al excepției de neconstituționalitate îl constituie prevederile articolului 6 alin. (1) din Legea nr. 87/2011 și cele ale articolului 36/1 alin. (3) și (4) din Legea nr. 847/1996.

29. Curtea reiterează că prerogativa de a soluționa excepțiile de neconstituționalitate, cu care a fost investită prin articolul 135 alin.(1) lit. g) din Constituție, presupune stabilirea corelației dintre normele legislative și textul Constituției, ținând cont de principiul supremației acesteia și **de pertinența prevederilor contestate pentru soluționarea litigiului principal în instanțele de judecată.**

30. În acest context, în partea ce ține de contestarea prevederilor Legii nr. 847/1996, Curtea reține că aceasta a fost abrogată odată cu intrarea în vigoare, la 1 ianuarie 2016, a Legii finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr. 181 din 25 iulie 2014. Astfel, Curtea constată că prevederile legii abrogate nu sunt aplicabile litigiului în cadrul căruia a fost ridicată excepția de neconstituționalitate. Prin urmare, în această parte, excepția de neconstituționalitate este inadmisibilă.

31. Totodată, Curtea observă că aceeași soluție legislativă consacrată de dispozițiile abrogate din Legea nr. 847/1996 se regăsește în articolul 68 alin. (1) și (2) din Legea nr. 181/2014. Prin urmare, în temeiul articolului 6 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea reține spre examinare și alin. (1)-(2) ale articolului 68 din Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale.

(4) Nu există o hotărâre anterioară a Curții având ca obiect prevederile contestate

32. Curtea reține că prevederile contestate nu au constituit obiect al controlului constituționalității.

33. Curtea consideră că excepția de neconstituționalitate nu poate fi respinsă ca inadmisibilă și nu există nici un alt temei de sistare a procesului, în conformitate cu prevederile articolului 60 din Codul jurisdicției constituționale. Prin urmare, în continuare Curtea va examina fondul cauzei.

34. În acest sens, Curtea reține că obiectul excepției vizează două aspecte: (1) **condiția irevocabilității** pentru executarea hotărârilor judecătorești împotriva statului, inclusiv a celor privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești; (2) acordarea în beneficiul statului a unui **termen de grație de 6 luni de zile** până la punerea în mișcare a **executării silite** a acestor categorii de hotărâri judecătorești.

35. În același timp, Curtea reține că prevederile contestate au relevanță și pentru dreptul persoanei la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime, garantat de articolul 20 din Constituție.

36. Astfel, pentru a elucida aspectele abordate în sesizare, Curtea va examina pretinsa încălcare a dreptului la un proces echitabil sub aspectul executării hotărârilor judecătorești, prin prisma articolului 20 alin. (1) combinat cu articolul 120 din Constituție, luând în considerare principiile consacrate în jurisprudența sa, precum și în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare - *Curtea Europeană*).

B. FONDUL CAUZEI

PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 20 ALIN. (1) COMBINAT CU
ARTICOLUL 120 DIN CONSTITUȚIE

37. În opinia autorului excepției de neconstituționalitate, prevederile contestate încalcă articolul 120 din Constituție, potrivit căruia:

„Este obligatorie respectarea sentințelor și a altor hotărâri **definitive** ale instanțelor judecătorești, precum și colaborarea solicitată de acestea în timpul procesului, al executării sentințelor și a altor hotărâri judecătorești **definitive**.”

A. Argumentele autorului excepției de neconstituționalitate

38. În motivarea excepției de neconstituționalitate, autorul susține că, deoarece dispun executarea hotărârilor judecătorești împotriva statului doar după dobândirea de către acestea a caracterului irevocabil, prevederile contestate contravin prevederilor exprese ale articolului 120 din Constituție, care consacră obligativitatea hotărârilor definitive.

39. Potrivit autorului sesizării, urmează a se face distincția necesară între hotărârile definitive și cele irevocabile, astfel cum sunt definite în codurile de procedură.

40. De asemenea, în viziunea autorului sesizării, termenul de grație de 6 luni acordat statului pentru executare benevolă este excesiv și încalcă dreptul la executarea hotărârii judecătorești într-un termen rezonabil.

B. Argumentele autorităților

41. În opinia Președintelui Republicii Moldova, noțiunea de hotărâre judecătorească definitivă, prevăzută de articolul 120 din Constituție, cuprinde și sensul de hotărâre irevocabilă.

42. De asemenea, Președintele susține că, în cazul executării hotărârilor judecătorești definitive pronunțate de instanța de apel împotriva statului și casării/modificării ulterioare a acestora de către Curtea Supremă de Justiție, poate fi afectat principiul securității raporturilor juridice și subminată puterea lucrului judecat, cu excepția cazurilor de revizuire prevăzute de lege.

43. În opinia Parlamentului, prevederile articolului 120 din Constituție se referă și la hotărârile care au devenit ulterior irevocabile. Potrivit Parlamentului, legiuitorul a reglementat prin lege ipotezele în care hotărârile judecătorești devin obligatorii - din momentul rămânerii acestora definitive sau din momentul în care acestea rămân irevocabile (Codul de procedură civilă și Legea nr. 87/2011). În viziunea Parlamentului, normele contestate sunt conforme prevederilor constituționale, deoarece acestea nu se exclud, ci se completează și se aplică deopotrivă.

44. În opinia prezentată de Guvern se menționează că articolul 120 din Constituție nu reglementează modalitatea de executare a hotărârilor judecătorești, ci consacră obligativitatea respectării hotărârilor definitive ale instanțelor judecătorești. De asemenea, s-a susținut că, în sens

constituțional, caracterul definitiv al hotărârii judecătorești se referă inclusiv la cel irevocabil și cuprinde categoriile hotărârilor definitive și a celor irevocabile, delimitate exhaustiv de lege (art. 254 CPC). Guvernul a lăsat la discreția Curții definirea domeniului de aplicare a articolului 120 din Constituție.

45. Totodată, Guvernul a invocat complexitatea procedurilor de restituire a mijloacelor bănești achitate de către stat în eventualitatea anulării hotărârii judecătorești de către instanța de recurs. De asemenea, Guvernul s-a referit la dificultatea depunerii cauțiunii în vederea suspendării executării hotărârii în cazul contestării pe cale de recurs a hotărârii definitive devenite executorii. În partea ce ține de termenul de grație de 6 luni, Guvernul a justificat necesitatea acestuia prin specificul procesului bugetar, și anume necesitatea unei perioade de timp pentru identificarea resurselor financiare. Pe de altă parte, reprezentantul Direcției contencios din cadrul Ministerului Justiției, responsabil de implementarea Legii nr. 87/2011, a recunoscut ca un termen mai mic de 6 luni este suficient pentru executarea creanțelor rezultate din Legea nr. 87/2011, în practică acestea fiind executate până la expirarea acestui termen.

46. Curtea Supremă de Justiție a relevat că instituirea obligativității executării unei hotărâri judecătorești după ce aceasta devine irevocabilă nu este neconstituțională, deoarece noțiunea de hotărâre definitivă, prevăzută la articolul 120 din Constituție, include hotărârile irevocabile reglementate de Codul de procedură civilă. Prin urmare, articolul 6 alin. (1) din Legea nr.87/2011 nu prezintă vicii de neconstituționalitate, iar conținutul acestuia se încadrează în marja de discreție a legislatorului.

47. În același timp, Curtea Supremă de Justiție consideră că perioada de șase luni, stabilită de lege pentru executarea hotărârilor judecătorești irevocabile, reprezintă un termen excesiv în lumina Legii nr. 87/2011, care a fost adoptată în vederea creării unui remediu intern eficient de apărare a dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei și a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești.

C. Aprecierea Curții

1. Principii generale

48. Potrivit articolului 20 din Constituție, orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

49. Curtea observă că articolul 20 alin.(1) din Constituție indică în mod direct existența unei obligații pozitive din partea statului de a asigura dreptul la satisfacție efectivă.

50. Curtea reamintește că a statuat, în jurisprudența sa constantă, că dreptul la executarea unei hotărâri judecătorești constituie parte integrantă a dreptului de acces la justiție (Hotărârea nr. 1 din 15 ianuarie 2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 60 alin. (3) și alin. (3/1) din Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24 decembrie 2004, §60).

51. În același sens, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a statuat că accesul la justiție semnifică nu doar posibilitatea juridică efectivă de a se adresa unui organ de plină jurisdicție pentru soluționarea unei contestații și obținerea unei satisfacții, *ci și dreptul de a cere executarea hotărârii obținute.*

52. În acest context, atât Constituția, cât și Convenția Europeană nu garantează doar examinarea echitabilă, în mod public și într-un termen rezonabil a unei cauze, ci și executarea efectivă a hotărârilor judecătorești definitive și obligatorii. Or, executarea unei sentințe sau a unei decizii, indiferent de instanța care o pronunță, trebuie considerată ca făcând parte integrantă din „proces”, în sensul articolului 6 § 1 din Convenție (*Hornsby c. Greciei*, nr. 18357/91, 19 martie 1997, § 40).

53. În special, dreptul de acces la justiție ar fi iluzoriu dacă ordinea juridică a unui stat ar permite ca o hotărâre judecătorească definitivă și obligatorie să rămână fără efect în detrimentul unei părți (*Immobiliare Saffi c. Italiei*, nr. 22774/93, 28 iulie 1999, § 63; *Șandor c. României*, nr. 67289/01, 24 martie 2005, § 23).

2. Aplicarea principiilor în prezenta cauză

2.1. Forța executorie a hotărârilor judecătorești

54. Potrivit articolului 120 din Constituție, respectarea sentințelor și a altor hotărâri **definitive** ale instanțelor judecătorești este obligatorie.

55. Curtea relevă că **respectarea hotărârilor judecătorești se exprimă prin obligativitatea executării acestora.**

56. În vederea soluționării prezentei cauze, Curtea consideră necesar să clarifice noțiunile de hotărâre judecătorească “definitivă” și hotărâre “irevocabilă”, termeni care urmează a nu fi confunzi.

57. Curtea reține că o hotărâre definitivă nu poate fi rejudecată de aceeași instanță, dar poate fi rejudecată de către o altă instanță superioară. Hotărârea definitivă are autoritatea de lucru judecat.

58. O hotărâre la adăpostul căilor de atac este deseori numită incorect “definitivă”, un termen care trebuie să fie totuși rezervat numai hotărârilor judecătorești cu **autoritate** de lucru judecat, de la pronunțarea lor și indiferent de căile de atac deschise.

59. Dimpotrivă, o hotărâre judecătorească care nu mai este susceptibilă niciunei căi de atac ordinare sau care nu mai este susceptibilă căilor de atac deoarece acestea au fost epuizate sau deoarece termenele de exercitare a acestora au expirat, este **irevocabilă** (nu poate fi rejudecată de nicio jurisdicție, cu excepția unor cazuri excepționale, prin intermediul acțiunii în revizuire). O astfel de hotărâre dobândește **putere** de lucru judecat.

60. Astfel, trebuie să se facă distincție între (1) “**puterea** de lucru judecat” sau “**irevocabilă**”, care sunt calitățile unei hotărâri ce împiedică alte procese având ca obiect ceea ce a fost deja judecat, și (2) “**autoritatea** de lucru judecat” sau “**definitivă**”, care sunt calitățile unei hotărâri ce poate fi contestată printr-o cale ordinară de atac. Astfel, deși orice hotărâre irevocabilă este și definitivă, nu orice hotărâre definitivă este și irevocabilă.

61. Prin urmare, noțiunea de hotărâre "**definitivă**", care poate fi atacată printr-o cale de atac, trebuie să fie diferențiată de cea de hotărâre "**irevocabilă**", care nu poate fi contestată prin exercitarea unei căi de atac ordinare sau extraordinare.

62. În acest context, Curtea reține că, deși textul constituțional tace în privința noțiunii de „hotărâre definitivă”, o distincție similară între noțiunile “definitivă” și “irevocabilă” este operată și în legislația procesuală.

63. Astfel, articolul 254 alin. (1) din Codul de procedură civilă prevede că hotărârile *definitive* sunt acele hotărâri emise în primă instanță care au fost supuse apelului, după examinarea pricinii în apel. Potrivit alineatului (2) al aceluiași articol, hotărârile *irevocabile* sunt (1) cele emise în primă instanță, după expirarea termenului de apel, dacă participanții interesați nu au exercitat calea de atac corespunzătoare; (2) cele emise de instanța de apel, după expirarea termenului de recurs, dacă participanții interesați nu au exercitat calea de atac corespunzătoare; și (3) cele emise de instanța de recurs, după examinarea recursului.

64. Curtea reține că, în temeiul articolului 255 din Codul de procedură civilă, **hotărârea judecătorească definitivă este și executorie, cu excepția cazurilor de executare imediată după pronunțare** (articolul 256 CPC). Prin urmare, legislația procesuală civilă **atribuie caracter executoriu hotărârilor judecătorești fie imediat după pronunțare, fie la etapa la care devin definitive, fără a aștepta ca acestea să devină irevocabile.**

65. În acest context, Curtea observă că, spre deosebire de textul constituțional și procesual civil, atât Legea nr. 87/2011, cât și Legea nr. 181/2014 pun în executare hotărârile judecătorești împotriva statului abia la etapa dobândirii caracterului irevocabil.

66. Curtea nu poate accepta argumentele autorităților, potrivit cărora executarea de către stat a hotărârilor definitive riscă să afecteze principiul securității raporturilor juridice în eventualitatea modificării hotărârii în ordine de recurs. Curtea reține că acelorași riscuri este supusă orice persoană care execută o hotărâre definitivă, însă acest fapt nu a împiedicat statul să dispună ca acestea să nu aștepte ca hotărârea să devină irevocabilă.

67. În acest context, Curtea reține că executarea, chiar și imediată, a unei hotărâri definitive (după examinarea apelului, de ex.) nu împiedică formularea recursului, iar dreptul la un proces echitabil nu garantează, în sine, dreptul la suspendarea automată a executării unei hotărâri judiciare nefavorabile (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos c. Federației Ruse*, Hotărârea CtEDO din 20 septembrie 2011, §549).

68. În lumina celor expuse, prevederile contestate ale Legii nr. 87/2011 și cele ale Legii nr. 181/2014 restrâng domeniul de executare a hotărârilor judecătorești definitive la cele irevocabile, contrar prevederilor exprese ale articolului 120 din Constituție.

2.2. Termenul de executare a creanțelor împotriva statului

69. Curtea reține că, în temeiul Legii nr. 87/2011, orice persoană fizică sau juridică ce consideră că i-a fost încălcat dreptul la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau dreptul la executarea în termen rezonabil a hotărârii

judecătorești poate adresa în instanța de judecată o cerere de chemare în judecată privind constatarea unei astfel de încălcări și repararea prejudiciului cauzat prin această încălcare.

70. Pe de altă parte, în temeiul Legii finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr.181 din 25 iulie 2014, **executarea silită** a hotărârilor judecătorești împotriva statului, inclusiv a celor privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești, este posibilă doar **după expirarea termenului de 6 luni** de la data rămânerii irevocabile a hotărârii.

71. Astfel, legiuitorul a acordat statului un termen de grație de 6 luni pentru executarea benevolă a acestor hotărâri. Abia după expirarea acestui termen, creditorul poate solicita executorului judecătoresc inițierea executării silite.

72. Curtea este gata să accepte argumentele autorităților că anumite măsuri pot fi necesare în vederea menținerii echilibrului bugetar între cheltuieli și venituri publice, care pot fi considerate ca urmărind un scop de utilitate publică (*Mihăieș și Senteș împotriva României* (dec.), nr. 44232/11 și 44605/11, 6 decembrie 2011). Aceste măsuri au ca finalitate protecția patrimoniului instituțiilor publice, ca o premisă indispensabilă a desfășurării activității lor în condiții optime și, prin aceasta, a îndeplinirii atribuțiilor ce le revin ca parte integrantă a mecanismului statului. Astfel, chiar dacă afectează celeritatea procedurii, aceste măsuri urmăresc identificarea resurselor necesare pentru executarea obligațiilor.

73. În acest context, Curtea reține că, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a statuat că, deși o autoritate statală nu ar putea să invoce lipsa de lichidități pentru a justifica refuzul de a executa o condamnare, în mod excepțional, se admite că o întârziere în executare ar putea fi justificată de circumstanțe speciale, chiar dacă regula este aceea a executării într-un termen rezonabil (*Burdov împotriva Rusiei*, hotărâre din 7 mai 2002). Această întârziere nu trebuie să se permanentizeze, astfel încât să aducă atingere substanței înseși a dreptului protejat de art. 6 paragraful 1 din Convenția Europeană.

74. Curtea reține că, în viziunea Curții Europene, **executarea unor hotărâri judecătorești obligatorii și executorii care implică achitarea unor despăgubiri bănești de către autoritățile statului nu este considerată ca fiind o procedură complexă.**

75. Curtea menționează că persoana care a obținut o hotărâre judecătorească împotriva statului nu trebuie în mod necesar să inițieze o procedură de executare forțată pentru a obține satisfacție. În acest sens, Curtea subliniază necesitatea ca, în virtutea obligațiilor pozitive, statul să execute hotărârile în care are calitatea de debitor fără o intervenție a executării silite din partea executorului judecătoresc.

76. Curtea observă că din cadrul legal în vigoare rezultă că termenul de grație de 6 luni este aplicabil tuturor categoriilor de creanțe împotriva statului, inclusiv creanțelor rezultate din aplicarea Legii nr. 87/2011. Având în vedere faptul că celelalte categorii de creanțe împotriva statului nu fac obiectul prezentei excepții, Curtea nu se va pronunța în privința

constituționalității termenului de grație de 6 luni, rezervându-și dreptul de a se pronunța ulterior.

77. Având în vedere obiectul specific al prezentei excepții de neconstituționalitate, Curtea va analiza dacă procedura de executare a obligațiilor de plată a creanțelor rezultate din aplicarea Legii nr. 87/2011, în calitate de remediu eficient împotriva tergiversărilor, se desfășoară într-un termen rezonabil și dacă un tratament diferențiat se impune în privința executării acestora în raport cu celelalte creanțe împotriva statului.

78. Curtea reține că rațiunea Legii nr. 87/2011 a fost de a institui **un remediu intern eficient împotriva duratei excesive a procedurilor judiciare sau de executare.**

79. Curtea observă că, în speță, această procedură durează mai mult de doi ani.

80. Curtea reține că acest termen se datorează instituirii unor mecanisme care afectează celeritatea procedurilor de compensare a prejudiciului cauzat prin tergiversarea examinării cauzei, precum cerința epuizării a trei grade de jurisdicție (caracterul irevocabil al hotărârii) și termenul de grație de 6 luni. Or, un asemenea mecanism, menit să compenseze tergiversarea, pentru a fi eficient, trebuie să fie el însuși unul simplu, care asigură celeritate.

81. Astfel, chiar dacă, în sine, prelungirea executării cu o perioadă de 6 luni din cauza lipsei de fonduri nu atrage automat încălcarea executării într-un termen rezonabil, totuși ea riscă să ridice o problemă atunci când se suprapune peste alte tergiversări, pe care, de fapt, Legea nr. 87/2011 este menită să le remedieze.

82. Mai mult, lipsa justificării pentru instituirea unui asemenea termen în cazul Legii nr. 87/2011 este susținută și prin declarațiile reprezentantului Direcției contencios din cadrul Ministerului Justiției, responsabil de implementarea Legii nr. 87/2011, potrivit căruia un termen mai mic de 6 luni este suficient pentru executarea creanțelor rezultate din Legea nr. 87/2011, în practică acestea fiind executate până la expirarea acestui termen.

83. Pentru aceste motive, Curtea consideră necesar să adopte o Adresă Parlamentului, în vederea eficientizării mecanismului Legii nr. 87/2011, prin excluderea, cel puțin, a unui grad de jurisdicție și a instituirii unor termene rezonabile de executare.

84. În acest context, Curtea reține că un termen de 3 luni pentru executarea hotărârilor Curții Europene, la fel executate de către Ministerul Finanțelor printr-un mecanism similar Legii nr. 87/2011 prin intermediul Ministerului Justiției, este suficient pentru autorități pentru a se conforma.

85. În acest sens, având în vedere că atât Legea nr. 87/2011, cât și hotărârile Curții Europene constituie, în esență, acte de compensare a încălcării drepturilor fundamentale, Curtea consideră că, până la modificarea de către Parlament a cadrului legal, creanțele rezultate din Legea nr. 87/2011 urmează a fi puse în executare neîntârziat după rămânerea hotărârii definitivă și executate nu mai târziu de trei luni de zile de la această dată.

Din aceste motive, în temeiul articolului 140 alin. (2) din Constituție și articolului 26 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, articolelor 6, 61, 62 lit. a) și 68 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională

HOTĂRĂȘTE:

1. *Se admite parțial* excepția de neconstituționalitate ridicată de către avocatul Nicolae Daniliuc, în dosarul nr. 2-2534/16, pendinte la Judecătoria Buiucani, mun. Chișinău.

2. Se declară *neconstituționale*:

- sintagmele „după ce devine irevocabilă”, „emis în baza hotărârii judecătorești irevocabile”, „eliberat în baza hotărârii irevocabile”, „eliberat în baza hotărârii judecătorești irevocabile” de la alineatele (1), (2) și (3) ale articolului 6 din Legea nr. 87 din 21 aprilie 2011 privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești;

- sintagmele „doar după rămânerea irevocabilă a hotărârii judecătorești” și „în baza unei hotărâri judecătorești irevocabile” de la alineatele (1) și (2) ale articolului 68 din Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr.181 din 25 iulie 2014.

3. Până la operarea modificărilor de rigoare de către Parlament, hotărârile judecătorești emise în temeiul Legii nr. 87 din 21 aprilie 2011 privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești urmează a fi puse în executare neîntârziat după rămânerea hotărârii definitivă și executate nu mai târziu de trei luni de zile de la această dată, similar termenului de executare a hotărârilor definitive ale Curții Europene a Drepturilor Omului.

4. Se declară inadmisibilă sesizarea în partea ce ține de controlul constituționalității articolului 36/1 alin. (3) și alin. (4) din Legea nr. 847-XIII din 24 mai 1996 privind sistemul bugetar și procesul bugetar.

5. Prezenta hotărâre este definitivă, nu poate fi supusă nici unei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*.

Președinte

Alexandru TĂNASE

Chișinău, 17 noiembrie 2016
HCC nr.32
Dosarul nr. 80g/2016